

ADATTÁR.

KAZINCZY FERENCZ FÖLJEGYZÉSEI.

1803—1805.

— Első közlemény. —

Az Anyám, Tek. Özvegy Kazinczy Józsefné, szül. Bossányi Susánna Assz. 1790-ben azt az anyai ajánlást tette nékem, hogy a' Regmeczhez birt Praediumon számomra lakó-házat épít és mellé egy egész kis gazdaságot szakaszt-ki. Annál nagyobb tisztelettel fogadtam anyai jószágának ezt a' jelenségét, minthogy ezt önnön mozdulatából cselekedte; mert a' felől azelőtt szó sem volt soha közöttünk. Reám bízta a' ház kirajzolását. Megtettem azt a' szerint, a' hogy státusomhoz — kinek akkor viselt hivatalom esztendőnként ezeröttszáz forintot adott és a' ki ezáltal is segéltetvén, fényes házasságot remélhettem — illet, 's az anyám nem nagyollotta a' Plánumot, nem sokallotta a' reá teendő költséget. Az épület 1791-ben fedél alá jutta. Mind a' ház körül, mind a' töltés végén Regmecz felé, táblák irtattak számomra; azokat és azokon felyül számos régi földeket nékem szántottak, arattak; az anyám nékem kimutatott 300 forint ára szénát megtermő rétet, melynek birtokába mindazáltal még 1794-ben nem léphettem, mert Timár Jánosnak, a' ki ezt a' rétet irtotta, a' Contractus még egy esztendő szabad birtokot engedett; 's tul mindezeken egy malmot is birtam, az Anyám kegyességéből; azt, a' melyben István molnár lakik; és ez a' malom nékem esztendőnkint mintegy 180 frt Arendát fizetett.

Hosszas szenvedéseim után 1801-ben visszanyertem szabadságomat: nem birtokomat is. Messzire vinne el a' czéltól előbeszélieni, mely fortélyok, mely durvaságok által igyekezett engem József öcsém Regmeczről elhárítani. Hetedfél esztendeig tartó rabságomban mindig az volt az én legkedvesebb álmom, hogy na majd a' szabadulás órája üt, miként fogok a' gazdálkodáshoz, s miként hozom helyre, a' mit velem a' mostoha idők elmulasztattak. Égtem magamé lenni, 's érezni, hogy végtére magamtól függök, hogy végtére igazán szabad vagyok. Az Anyám megsejditette titkos szenvedésimet, melyek onnan eredtek, hogy már itthon vagyok és mégis semmiben nem foghatok: de látta egyszersmind azt is, hogy a' háladatosság mind eránta, mind az öcsém eránt, a' ki míg fogva

voltam, és útjában nem állottam, valóban sok jót tett velem, megnémít, 's nem tett semmit. Végre elunván annak látását, hogy titkon szenvedek, által viszen Jesztrebe, 's minden előkészítés nélkül úgy praesentál ottan lakó embereinek, mint jövendőbeli urokat, 's visszajövőben mutatja a Toronyi szőlőt is, hogy azt a' Jesztrebi portio mellé nékem adatja.

Jesztreben sokkal reménytelenebbül ért engem az Anyám declaratiója, mint hogy arra hirtelen egy szót is mondhassak. Minden szó nélkül csókoltam meg kezét, de képepen olvasni lehetett a legmélyebb elbúsulást. Regmeczen fájdalom szózatra fakadt, 's elébe terjesztettem az Anyámnak, hogy gazdálkodás nem mehet ottan jól, a' hol a' gazda nem lakik, nékem az az óhajtasom, hogy külön lakhassam, gyarapodhassak, 's magamnak nyugodalmat szerezhessek, mely ha az Anyám plánuma szerint továbbá is az Anyám körül s az öcsémmel együtt lakandom, soha sem lesz elérve, s arra kértem, hogy el lévén tolvá Regmeczről és abból, a' mi a fogság előtt immár az enyém volt, költözhessem Semlyénbe; ottan mutasson ki az Anyám nékem külön lakhelyet, én magam építem meg házamat. Az Anyám elfogadta a' propositiót, 's levitt Semlyénbe, de sem a' kért külön lakhelyet ki nem mutatta, sem arról, hogy a' Széphalmon épült ház az enyém lészen, házasságomnak nyolczadik holnapjáig soha semmit nem mondott. Azonban József öcsém, a' kinek az volt a nyilvánosság plánuma, hogy mind Regmeczen, mind Semlyénben ő legyen Egyedül-Uralkodó, nem szünt meg tanácsával éltetni, hogy marháimat, sertéseimet Semlyénből hajtassam Jesztrebe. Értettem a' tanácsot és a' tanácsló célját, 's azt cselekedtem, a' mit kellett.

Már Semlyénben voltam, 's nem volt semmim 1 bikán 11 tehenen és 40 darab sertésen kívül. Az Anyám 84 darab fiatal juhval is megajándékoza, 's Jesztreben tartotta, földjeit trágyázní. Megújítottam a kérést Anyámnál, 's nem felelt. Mind szóval, mind levélben, mind más által kértem annakutánna is igen sok izben, 's nem felelt soha, sem neheztelést nem mutatott. Végre 1802-ben a' szüret közelgetvén, a' Kólyi hegyen egy 525 Rf. 59 xrbn kibecsült szőlővel ajándékoza meg, 's én azt a' legszívesebb örömmel fogadtam el. Ez a szőlő nékem 1802-ben 301 Rf. — 1803-ban 451 f. 33 x. — 1804-ben 382 f. 30 xrt adott 's marháimból cseppenhető jövedelmemen kívül ez vala minden jövedelmem szinte házasságomig. Marháim felől alább lészen szó. Ha azt, 'a mit fogságom előtt vontam esztendőnként, összevetjük azzal, a' mit kiszabadulásom óta vonok, látni való, hogy mostani jövedelmem amannál sokkal kevesebb.

1802-nek utolsó holnapjaiban Mélt. Causar. Regg. Director Majláth György urnak parancsolatja érkezik Regmeczre, hogy a' fogságom alatt rám tett költség fejében a' kamarának fizessen vissza 1068 f. 50¹/₂ xrt.

Az öcsém meglátván a levél borítékján, kitől jön hozzám a' levél, felbontotta azt. Elrémul és bátyám Krainik József Úrnak declarálja, hogy ő ugyan egy krt sem ad. Ő, — tudniillik a' familia tótora! Végre veszem a parancsolatot Semlyénben, 's anélkül, hogy tudnám, mint fenyegetőzött az öcsém, megírtam az Anyámnak, hogy nem lévén többé elzárva, a' hol kénytelen voltam elnézni, hogy miattam más

tégyen valamit, meg nem engedem, hogy testvéreimre miattam valamely teher háramljon, 's a' rám vetett summát a' kamarának költsön vett pénzzel lefizettem.

Tudta az Anyám, hogy én ezt a' summát a' magaméból le nem fizethettem, és még sem mutatott módot, valamit kereshetni. Megújítottam sokszori kérésemet, hogy szánna meg, intézné el sorsomat. Egy hang feleletet sem kaptam kérésemre.

Nem tölt belé esztendő, 's egy újabb parancsolat érkezik a' Semlyéni postán, hogy fizessek ismét 496 f. 4 xrt, mert az előbbi calculus hibás volt. Az Anyám jelen vala, midőn a' levelet az inas a' postáról elhozta. Kérdé, mi van benne? 's megmondottam. Ez újabb ok volt sorsom elintézését kéni az Anyámat, 's azt felelte, hogy *nem kellett volna magamat hivatalomtól megfosztatnom; nem kellett volna revolutionális plánumokat készítenem; Regmecz ott van; másfél telek esik reám.* — A hivatalomtól megfosztó parancsolat világos szókkal mondja, hogy én nem *vétség*, hanem *vallásom* miatt mozdítottam el a' Catholica Iskolák igazgatásától. — A Revolutionális planumok eránt világos szókkal száll a' tizezer exemplárban, 's az újságlevelekben ki nyomtatott sententia, 's abból Galgóczi ugyan vétket csinál nekem, de Ibrányi Farkas szán; — a' mi pedig a' Regmeczi portiót illeti, tudom én, hogy onnan nekem nem 1 $\frac{1}{2}$ telek jut, tudom, hogy mire tarthatok számot: de légyen az a' mi engem illet olly kevés, a' melly kevés akar lenni; ideje, hogy valaha szokjam hozzá; az szorgalom által öregbedhetek, most henyén élek és henyén fogok élni, valamig külön nem megyek. — Kérésemnek ismét nem volt sikere! Ezek a' scénák gyakran előfordultak, de sohasem fakadtak elkeseredésre azon egy eseten kívül, mellyet éppen most említék. Mind Asszonyám, mind az öcsém azt tették magoknak rendszabásul, hogy hallgatással feleljenek. Ily scénák adták elő magukat az 1803. esztendőbeli szüreten is. A' melly nap Semlyénbe értem a' hegyről, ágyba estem 's Novemberben nem volt reménység feléledésemhez.

József öcsémnek az volt a' principiuma — ezek itt tulajdon szavai — hogy 1. *oda lesz a' ház, ha mindennek adnak.* Mintha a' ház nem azért volna, hogy mindennek legyen! — és hogy 2. *a' fiatal embert* (tudniillik Miklós öcsémet) *nyomorúság által kell megtanítani.* Így igen is ő maga marada Úr mind Regmeczen, mind Semlyénben.

Így folytak a' dolgok 1804-nek első hónapjaiig, 's nem volt semmi reményem, sorsomat javítani. Az Isteni Gondviselés megtöltötte a' szenvedések poharát, hogy végre a keserűség édességgé változzék; 's így fordította meg dolgaimat, mellyek sokszor a' kétségbeesésig merítettek.

Itten olly történetek elbeszélésére kell ereszkednem, a' mellyek az olvasót nehezeltésre fogják ellenem gyúlasztani 's arra a gyanúra viszik, hogy szerencsétlenségemet vagy *vétkes*, vagy legalább *nem okos* tetteim által megérdemlettem. Nem kérek *elnézést*, hanem csak *igaz voltot* és ügyemnek *részre nem hajló megítélését* és erre nézve *békével való kihallgatást.* Ocsmány történetek, alacsony dolgok — szerel-

meskedés, gyermek . . . . . gyanúja! — fognak előfordulni. De mind ezek szorosan össze vannak szöve történeteimmel.

Az Anyám 1803-nak Decemberében, mihelytt a halál veszedelmén túl valék, oda hagyá Semlyént, 's Regmeczre jött, a menyemnek, Józsefnének, első gyermekágyában segítségére lenni. Én betegen Semlyénben maradtam Nagy Marisnak, egy 15 esztendő, teljességgel nem szép, de igen alkalmazatos 's eleven lelkű leánynak, Takács Andrisnak, az inasnak és egy Semlyéni lakos éltes parasztságoszonynak gondviselése alatt. Téli volt, sár volt, a' menyem sok ideig betegeskedett, 's így az Anyám tavaszig mulatott Regmeczen.

Az Oskola-Rector, Mata Imre, nekem holmi munkáimat nyomtatás alá purisálta. Egyedül ülven asztalhoz, kértem, hogy valamig az anyám oda lesz, ebédeljen, 's vacsoráljon nálam. Ez épen akkor történt, midőn ötöt Semlyénből idő-nap előtt ki akarták tolni. Én pártját fogtam. Melyik félnek volt igaza? az nem tartozik ide; piruljon a' ki igazságtalanságot követ. A rágalmazás alkalmatosságot veve bántani; azt mondották, hogy azért járatom magamhoz, hogy ha Maris viselő lesz, legyen kire kennem.

A hír fülébe ment Anyámnak. Lejővén Regmeczről, mindent tudaklott, nyomozott. Az a vén asszony, a' ki körültem forgott betegségemben, és a' ki felgyógyulásom után is mindennap megjelent a' háznál, esküdt, hogy soha sem látott egy illetlen nyulást is.

Az Anyám hitt és nem hitt. Azonban természeti élessége sokszor kemény tettekre ragadta. A leányon elkövetett keménység, *rajtam elkövetett keménység* volt; kértem az Anyámat, kémélne meg, küldené vissza az anyjához, 's ez által adja vissza nyugtomat 's csináljon magának is nyugodalmat.

Éltem-e a leánynyal vétkes társalkodásban, vagy nem? ki felelhet arra? Gyanú elég volt, nem volt semmi próba. — Rousseau azt beszéli a' maga gyónásaiban, hogy midőn ifjusága első esztendeiben a' Madame de Warens szobaleányával Sabaudiából Lausannig gyaloglott, 's a' szobaleány boszúságára, annak éjjeli rettegéseit meg nem értette, abban a' hitelben volt, hogy egy férjfi és egy leány egy ágyba kerüljenek. A világ nem olly ostoba, mint a' fiatal Rousseau volt, 's tudja, hogy arra nem kell igen sok. De kicsoda az a' semmire való, a' ki látván, hogy egy férjfi és egy fiatal leány közt vig tónus van, mingyárt azt higyje, hogy titkos, vétkes ismeretség is van? Nem tudja-e azt kikí a maga példájából, hogy az emberiségnek minden gyarlóságai mellett a' gyanú néha hamis? — S cselekedtem tehát, vagy nem cselekedtem? kit illet a kérdés? Alább majd meglátjuk a' csalhatatlan bizonyosságot, hogy *nem cselekedtem*. De tegyük fel, *cselekedtem legyen!* Oly valami rettenetes dolog-e ez, habár nem szép, habár nem jó, habár nem illó is?

Igy folytak némelly apró felfellobbanások közt a' dolgok, mellyeket nem szégyellésből, hanem azért hallgatok el, mert alacsonyok és hosz-

X) *szigorú tanácsokkal.*

szasak, midőn eljőve a' nap, mely maga után életemnek legnevezetesebb következéseit vonta.

Pünkösöd első napján (Májusnak 20. d. 1804.) tizenkét óra felé egy Debreczenből kijött vendégünkkel, prókátor Nagy Gábor úrral, a' napfényen sétálgattam a' ház előtt. Az anyám kiált a' leánynak, 's általa valamit küldje ki a' konyhára. Ez sietve menvén, éppen a' konyha ajtajában megbotlik, 's balkezét kificzamítja. Éppen esztendeje volt annak, hogy engemet a' posta Tatán feldőjtött, és karomat eltörte, 's én akkori szerencsétlenségemből, 's orvosaim beszédjéből tudom, hogy a' ficzomodás, ha késnek a' csont visszatételével, bénává teheti az embert. Nem avattam a' dologba magamat, de titkolódás nélkül parancsoltam, hogy híjjanak elő valakit, a' ki az operatiohoz tud, 's segítsenek a' lányon. Másnap a' vendég Debreczenbe ment; 's látván, hogy a' leány nem mozdíthatja az ujjait, 's hogy sokszor ordít kinjában, ártatlanságom érzésében egész bátorsággal kértem az anyámat, hogy vagy hozasson felcsert, vagy a' vendéggel küldje bé Debreczenbe. Az Anyám azt mondta, hogy *semmi közöm hozzá, 's sem egyiket nem cselekszi, sem másikat; szenvedje; az ordítás által nem lesz jobban.*

Ha valami illyest valaki más beszélne énelőttem, megvallom gyengéimet, hogy édesdeden kaczagnék az orrom alatt, 's azt hinném, hogy hamiskodik, 's ravaszúl keres szép színeket erőtlenségének szépítésére. Nem kívánhatom tehát, hogy más itéljen szelidebben felőlem, mint én fognék más felől; és így kénytelen vagyok a' detaljba ereszkedni, hogy a' kinek szíve van, érezhesse, ha igaz-e, a' mit mondok.

Kilencz óra tájban, az Anyám körül beszélgetvén, az Anyám ártatlanul és nem gyanítván semmi kedvetlent, — ezt mutatta víg kedve, szabad hangja — azt kérdé, hogy valamelyikünk talán rosszszúl volt éjtszaka, mert hallotta, hogy kinn jártak. Én feleltem, hogy az én voítam, nem voltam rosszszúl, de olly nagy ordítást hallottam a' cselédházból, hogy lehetetlen vala megállanom, hogy ki ne menjek. A Maris volt, magába hagyva, mert az az asszony, a' kívül hálni szokott, valamely haldokló rokonához ment. Az anyám ezt a' gondoskodást balra magyarázta és mutatta hangja, hogy érte neheztel. Azonnal kiáltja a' lyányt 's valamit parancsol neki. Ez kinjában nem mert pisszenni, 's felrántotta az orra tövét. *Mit rángatja kend az orrát?* kiálta haraggal az anyám. A vendég és én kinn valánk a' ház előtt és mind ketten elborzadánk. Én lementem az udvaron, elkeseredvén, hogy a' gyanú az emberség érzéseit elfojthatja; 's midőn visszajöttem egy új scénának valék szemmel látó tanúja, mellyen az olvasó szintén úgy fog elborzadni, mind én borzadtam.

Az Anyám a' lyányt a' pinczébe küldötte. Ez csak egyik kezét bírván, jobbával a' lakatba tette a' kolcsot, azután megfogván a' lakatot fogaival csavarított egyet a' kolcson, hogy megnyithassa, 's sírt. Elfordultam, hogy a' lyány ne is lásson.

Az Anyám annyira bosszankodék az éjtszakai kimenetel miatt, hogy asztalhoz sem jött, de nem szóllott. Be lévén fogva a' vendégnek, kértem Anyámat, hogy a' lyányt küldené be Debreczenbe. *Nem!* - Elébe

terjesztettem a' dolog halaszthatatlan voltát, elbeszéltem a' pincze megnyitását. *Nem!* Meg fog bocsátani Asszonyám, mondtam, itt az emberiség tisztjével jó collisióba a' gyermeki vak engedelmesség; a' lyánynak segítség kell; 's felülttettem a' vendég mellé, 's levelet írtam Dr. Szent Györgyi József úrnak, mellyben neki azt a' kérést tettem, hogy a' lyány mellé rendeljen egy alkalmas felcsert 's a' lyány elment.

Az Anyám Dienes öcsém után küldte. Megtámadnak. Dienes azt veti szememre, hogy Maris a' Rhédeyné temetésekor az ő házánál velem hált. — *Velem?* abban a' szobában, a' mellyben Nagy Gábor Ur hált? olly fényes holdvilágnál, hogy éppen az ablakban lévén az ágyam, ottan fekve, akármit is elolvashattam volna? 's ő, a' kivel együtt hált, egy takaró alatt, egy soha annak előtte nem látott idegen uraság szobaleánya? Ez a' vád kézzel fogható hamisság. Oly nevezetes napnak éjtszakájára, mint a' Rhédeyné temetése volt, még máig is fognak sokan emlékezni az ő barátjai közzül, 's tanúim lehetnek, hogy az éjtszaka igen világos volt. Istentelenebb vád még soha nem volt. Még egynehány ily vádak hozódtak elő 's feleltem. Végre Sárosné hozódott elő. Az ellen protestáltam, remélvén, hogy azt a' tiszteletreméltó asszonyt, a' kinek *elvétele felől gondolkodtam*, k...nak senki sem veszi. Végre az öcsém taggat, hogy csak valljam meg, úgye el akarom venni a' lyányt?

Erre a' kérdésre elborzadtam 's látván a' mit soha nem is álmodtam, hogy az Anyám éppen illy oktalanságot tézsen fel felőlem, megesküdtem, hogy soha az a' bolond gondolat nem csak *szándékom* nem volt, de nem még csak *egyszerre fellobbant és ismét elalvó gondolatom* is.

Ezek irtóztató dolgok, és a' ki az illy bántásoknak okát jól nem ismeri, kéntelen olly gyanúkra vetemedni, a' mellyek engem nem csak *rosszabbnak* festenek mint vagyok, de *bolondnak* is.

Egy Szerencsynét, egy Báró Vay Miklósnét elvenni, ha bár alacsony születésű személyek, ha frajczímerek volnának is — az nem olly dolog, a' mit én megérteni ne tudjak. Ez a' két fő dísze az asszonyi nemnek, ha nem Radvánszky, nem Báró Adelsheim nevet viselne is, megérdemelné, hogy az eszes ember magát a' köz vélekedés megpírtására elszánja. De egy *Nagy Marist* elvenni! irgalmas egek, kinek juthat olly bolondság a' fejébe?

Azonban látván, hogy az anyámat ez a' gond környékezi, önnként esküdtem meg ismét, hogy azt sem *soha nem akartam, sem soha cselekedni nem fogom*. Ezt nékem, úgy látszék, elhitte az anyám; 's azt a' kérdést tette mellé, ha *illettem-e vétkezen* a' leányt. Letérdepelve, égre emelt kézzel feleltem, hogy *soha sem!* soha! — A' mint fölkeltem a' földről, azt felelte, hogy tudja, hogy az ollyanban szabad hazudni. — Elnémultam rá. Így nem tudom, hol vehetett megnyugtatót.

Reméllem annak elbeszélését, hogy Dienes öcsém velem ekkor mint bánt, senki sem veszi az ő *mocskolásának*. Azonban igaz, hogy ő más nap ismét nekem jött, és példákat hordott elő, hogy más is vett frajczímert és szerencsés vala vele; nem látja, miért ne lehessen én is az Marissal. Elborzadtam s nem szóltam reá. Az immoralis rút ember!

Édes Asszonyám! mondtam; mind ezek nem történtek volna, nem

történnének, ha Asszonyám az én mindenkori kérésemet teljesítené; eressen külön, adja nékem a' Keserű felé fekvő puszta Cúriát, a' mellette levő földekkel, 's annyi birtokkal, a' miből élhessek; én Asszonyámat nem terhelem építéssel; magam fogok építeni. — Megígérte, hogy mihelytt a' Popularis Conscriptio munkáját elvégzem, külön ereszt, 's a' kívánt Cúriát és földeket ide adta, 's fogadta, hogy kikészít.

Egy bizonyos írás megértése végett, melly alább előfordúl, kén-telen vagyok feljegyezni, hogy midőn ez a' láрма támadott, egyyik testvérem azt mondotta, hogy a' *rajta való örömeben széljel tánczolja a' lábán lévő czipőköt.*

Az innepek előtt Hosszú-Pályiban hagytuk félben a' Conscriptio munkáját. Májusnak 24-dikére oda vala rendelve a' Conscriptor társam, Baranyi József Úr. Minekelőtte oda indulnék, az Anyám elővett, 's azt tudakozta, hogy mi lesz már Marisból? Azt feleltem, hogy az egyenesen az Anyámon függ; nékem meg van adva a' mit olly régen óhajték; a' többi reám nem tartozik; ha tetszik, hozassa vissza Asszonyám, ha nem, küldje az anyjához. Tehát jöjjön vissza, mondá; 's elvégezte velem, hogy én Vasárnap úgy is, szokásom szerint bémegyek a' városba, készítsem el a' lányt, 's Kedden a' vásárra-menők kihozzák. Ezzel *megáldott, ha el nem veszem: megátkozott, ha elveszem,* 's én az Anyámat megvakulása miatt szivesen szánva, szekérbe ültem, 's még ebédre Hosszú-Pályiba mentem.

Kiindulván a' szekér az udvarról, egy cseléd lóháton utánnam jött kilesni, hogy ámbár Hosszú-Pályi felé megyek, nem csapok-e az erdőben Debreczen felé. Elhaladván Kenézt, a' cseléd hírt vitt Asszonyám-nak, hogy H.-Pályinak mégyek, 's Asszonyám lóhalálába ment Vámos Pércsnek, ott lovat váltott, 's 10 ftot fizetett egy statióért, hogy nyargalva menjen. De Szent-Györgyi előtt leszállott, 's beszéli, hogy én a' lányt el akarom venni, 's kéri, jöjjön a' Biróhoz, kérjen tőle Hajdúkat, a' kik a' k...t kapják meg, 's Asszonyámnak adják által. Ez a' nemes lelkű ember mindent elkövetett, hogy megnyugtathassa, mondotta, hogy a' lány beküldése igen szükséges volt, 's barátságomra provocált, hogy ha valami ollyast szándékoznám, azt nékie bizonyosan meg fogtam volna vallani. Elébe terjesztette az én prostitutiómat, a' magáét, a' lányét; 's hogy a' város öszve fog futni erre a' spectaculumra 'stbb. Végre megnyerte az anyámtól, hogy nem fog hajdúkat kéretni; ő maga mégyen el elkészíteni a' lányt, hogy az önnként kimegy Semlyénbe, 's így a' dolog láрма nélkül eshetik-meg, csak hogy ígérje-meg Asszonyám, hogy nem tesz semmi erőszakot.

Asszonyám megígérte, 's a' Doctor ment. Azonban alig lép-be a' Doctor, 's utánna bétoppán az Anyám' Gazdája, a' ki a' lányt meg-ragadja; a' lányt pofon verik, k...nak szidják, a' száját békötik, 's a' Vámos Pércsi lovakon végig viszik az utcán.

Szent Györgyi barátom nekem stafétát küld; elbeszéli mi esett, 's int, hogy menjek Semlyénbe, nyugtassam-meg az anyámat; féltő, meg-üti a' guta. — Más nap reggel Semlyénbe értem.

A' cselédek, midőn beláttak jönni az udvarra, kiugrottak a' kony-

hából, 's tapsolva fogadtak. Maris fogva tartatott egy szobában. Vele egy strázsa volt benn a' szobában, a' másik strázsa egy rúddal a' pitvar ajtaja előtt őrzötte a' rabot, 's ezt minden látta a' ki az útszán elment.

Belépvén az Anyámhoz, mondtam miért jövök, 's hogy Dr. Szent Györgyi stafétát küldött utánnam. Kértem kímélje meg magát, kíméljen engemet. — Marisnak az inasom egy czédulát ada-bé az ablakon, 's mellyben csak az vala, hogy akármit csinálnak vele, akármit mondanak, hallgasson, 's az Anyám haragját ne ingerelje. Az Anyámnak minden gutaütést támasztható indulatai eltűntek; örült, hogy kezében volt rabja, 's vigan, könnyű hangon beszélt.

Mihelyt szekeremen megtették az igazítást, vissza mentem Pályiba.

Reménylen, hogy abból nékem senki sem csinál vétket, hogy tudván, *mit tesz elzárva lenni*, a' rabnak, ha *leány* is, vigasztalást, tanácsot nyújtottam.

Júniusnak 18 d. Váradon Gyűlés volt. — 22 Jún. már befogva állottak lovaím, hogy Baranyi József Úrral Conscriptióra menjek, midőn az inasom azt a' hirt hozza, hogy az Anyámnak négy lova fült a' Bodrogbá, 's ezen annyira consternálódott, hogy fekvő beteg lett és alig ha meg nem hal. — Azonnal megváltoztattam planumomat. Nem, mondtam Baranyi barátomnak, nem Conscriptióra megyek, hanem Regmeczre; illő, hogy megmutassam, hogy jó gyermeke vagyok; 's éjjel nappal menvén, 24 d. Júniusba Regmeczre értem.

Két óra volt éjfél után, midőn az udvarra beállék. Egy cseléd hozzám vonakodott, 's elbeszélte, hogy a' mjnt a' kocsisom feljött Semlyénből, az a' gyanú lévén, hogy Marisnak is hoz leveleket, megittatták, úgy hogy eldőlt, és akkor osztán még a' lábkapczáját és a' nyergét is megvizitálták, 's *nem teltek semmit*. Nem mondták meg neki, mikor mégyen vissza, hanem egykor, midőn még aludt, a' Gazda kimenc, behítta, kezébe adták a' leveleket, 's a' Gazdával ismét kiküldötték, hogy cz ott légyen 's minden mozdúltára vigyázzon, ha nem dűg-c valamely rejtekben lévő írást magához, 's a' Gazda előtt üljön lóra 's induljon.

Spanyol lelke a' féltésnek! Sem nem irtam a' lyánynak, sem nem izentem neki, sem nem köszöntettem, sem azt nem óhajtottam, hogy valaha ismét meglássam. — Azonban nem szűntek meg a' tudakozódások, ha nem látta-e valaki, hogy a' lyány ezekben a' napokban valamit írt volna, 's egy Asszony ládájából előhoznak valamely levelet, melyet Maris hozzám intézett.

Sok körülállás adja elő magát az életben, mellyre nehéz felelni, és mégis ártatlan a' gyanús, 's ez nehézzé teszi a' bírák' dolgát. Ilyen ez a' jelenvaló is.

A' leány ebben az elhagyattatásban engem kért, hogy pártfogója lévén eddig, gondoskodjak róla ezután is, 's szerezzek neki valamely jó szolgálatot. Elbeszélte, mik estek vele Semlyénből lett utolsó eltávozásom óta, 's azt, hogy Tokajon keresztül jövéen, *megemlékezett az ott töltött boldog órájára*. Az egész levél *Tekintetes Úr* títulaturákkal folyt,

de egy helyett Zanasszából azt írta ki, hogy *vagyon egy Isten az égben, a ki az ártatlan szenvedést látja* etc. 's a' pathósz tónusában poétai stylusra fakad, és *té*-nek szállít, valamit mond *Lubin és Anette* felől és *Ta* meg *Ma* syllabák fordulnak elő levelében.

Ezek a' majd comicus, majd tragicus dolgok pszichologiai tekintetekre nézve is megérdemlik a figyelmet. Nézzük végig, mit lehet mondani reájok.

A' ki a' Tokaji cikkelyt olvassa, nem azt gyanítja-e, hogy ott a szerelem egy pajkos éjtszakát adott? S mit mond osztán reá, mint hűl-el majd, ha azt hallja, hogy én soha ezzel a' lyánynyal Tokajban nem voltam egyébkor, hanem a' Kufsteinből Munkácsra vitettetésem alatt? hogy akkor a' lyány tizen-egy (Nro 11) esztendő gyermek volt, 's délben a húgommal Kláriveral a' lakásomra jött és estve elment? A Tokajban töltött *boldog óra* tehát azt teszi, hogy ott látott engem az én szerencsétlenségemben és azt érezte, a' mit minden érez *szerencsétlent látván*.

Lubint és Anettet kell magyaráznom. — Midőn felgyógyulván a' forró betegségből, elgyengült szemeim még nem bírták az olvasást, ő velem olvastattam *Rigó Sámson*, 's holmi egyebet, és a' többek közt Marmontelből Lubint és Anettet. Maris erre verseket írt; elég rosszakat, nemcsak poétai, hanem logikai tekintetből is; de morális nézőpontból nézve, elég jókat, mert az vala a' bérekesztések, hogy ő valamikor a' Gessner Idylljeit megnyitja, a' könyv mindég Daphnén nyíllik-meg, a' ki az anyja sírjánál esküsz, hogy a' feddhetetlen erkölcstől soha el nem tántorodik. A vers megérdemlette a' dicséretet, 's Lubin és Anette becset kaphatott előtte.

A' *Ta* és *Ma* syllabákra József öcsém azt jegyzette-meg, hogy az nem tehet egyebet, hanem ezt: *Táti, Mami*: és így *gyermekcsinálás* forog szóban. — A' bölcs ember!

Erre a' lyány ismét elfogattatott, 's o'ly szorossan, hogy nem csak nem léphetett, de hogy meg sem mozdúlhatott, egy ládához kötött. József öcsém pedig lejött Váradra, Dienes öcsémtől két Vármegye-katonáját kérni, a' kik a' lyányt Linczbe vigyék László öcsémhez.

Nem támad-e valakiben az a' gyanú, hogy engem most Regmeczre a' lyány újabb rabsága vont? — Ezen gyanút azzal a' declaratióval előzőm meg, hogy mind azt a' mi itt történt (Maris akkor nap vettetett újabb rabságba, a' mellyen én Váradról kiindultam), csak az udvarra való beléptemmel érttettem-meg és még József öcsém sem vádolt velem. Ő, a' mint látni fogjuk, egyéb indító okot substituált ide jövetelemnek.

Négy óráig ültem a' kocsiban, mert minden aludt. Végre mozogni kezdettek. Az Anyám, mihelytt megértette, hogy elérkeztem, le oldatta a' lyányt a' lánczról. — Végre bejöttem.

Elbeszéltem mit hallék Váradon, a' négy ló és az Anyám sternatiója felől; elbeszéltem, hogy tudom, itt is mi történt Marival. Kértem, küldje haza, fogadtam mindent, a' mi megnyugtathatá. Hasztalan volt — nem engedett kéresemnek.

Látván, hogy a' kérés nem használ, elébe terjesztettem a' gyalázatot, mellyet rám és magára von; mondottam, hogy fülem' hallatára

neveztetett hóhérnak, porkolábnak; kérdeztem, miként kínozhat az az anya tömlöcztetéssel mást, a' kinek két gyermeke volt tömlöczben? Elébe adtam, hogy az semmit sem használ, mert ha a' megbolondulásnak arra a' gradusára vetemedhetném, hogy a' lyányt el akarjam venni, ez a' fogva-tartás annak elejét nem veszi; osztán az nem is szabad; az anyja a' leánynak a' szomszédban lakik, lehetetlen, hogy meg ne hallja, hogy mi történt a' gyermekével, elő fog jönni 's vissza kívánja. Mi lesz, ha a' Vice Ispánhoz, a' Palatinushoz, a' trónushoz recurrál? — Semmi remonstratio, semmi kérés nem használt.

Én az ebédet megettem 's Kázmérba jöttem, oly szándékkal, hogy innen Göncz-Ruszkára megyek, a' húgomhoz, kit megakarván kimélni az anyámnak attól a' vádjától, hogy engemet ő tüzel, két esztendő oltá nem láttam.

Kázmérban elbeszéltem fiúi bizodalommal minden szerencsétlenségemet, 's a' Gróf a' Grófné, kik engem 1804 oltá úgy boldogítottak, mintha tulajdon ágyéjkökből származtam volna, vigasztaltak, szántak 's tanácslottak. Másnap felvirradván, mondám Ő Nagyságának a' Grófnak, hogy megváltoztattam plánumomat; nem Ruszkára megyek, — mert ott lakván a' lyány anyja, abba a' gyanúba hozhatnám az anyámat, hogy nem a' húgom miatt, hanem a' lyány miatt mentem oda — hanem vissza megyek Váradra. Ő Nagysága megdicsérve javallotta a' gondolatot 's továbbá is intett, hogy az Anyám megtévedését *szánjam*, de *tiszteljem*. Azonban éppen a' búcsúzás alatt a' Grófnét kihívják; a' Regmeczi Gazda hozott egy levelet. Az Anyám arra kéri a' Grófnét, hogy engem ne eressen Ruszkára, hanem péntekig tartóztasson magánál. — Fel ültem a' székérre és Regmecen az udvar előtt állván-meg, magam bémentem jelenteni, hogy én a' Gazdának Kázmérba érkezése előtt már, a' fellyebb említett ok miatt azt végeztem volt, hogy Ruszkára nem megyek: de péntekig Kázmérban sem mulathattam; megyek egyenesen Biharba, folytatni a' Conscriptiót. Ujra kértem, hogy bocsássa-el a' lyányt; minden felé elment a' híre; ötlet gyötörvén, ötlet hozván gyalázatba, *engem gyötör, engem hoz gyalázatba*. Tudakoztam, ha szabad-e azért mást kinzanunk, mert félünk? De mind ezeknek nem volt semmi haszna. Mentem.

Közel valék Ujhelyhez, midőn az a' gondolat, hogy visszatérem ujabb próbája leszen utánna-járásonnak, 's többet fog használni, mint minden remonstratio; vissza fordított.

Az sem használt. Látván, hogy meglágyíthatatlan, bejelentettem az Anyámnak, hogy én nem csinállok semmit *titkon*, 's előtte irtam-meg a' levelet az anyjának, hogy jöjjön a' leányához 's segítsen rajta. Az anyám más úton küldé Ruszkára azzal a' parancsolattal, hogy a' húgom a' levelet, mellyet egyenesen neki küldöttem, oda ne adja a' leány anyjának, sőt küldje az Anyámnak, melly meg is lett. Valamit a' fájdalom, a' gyalázat érzése, és az emberiség velem mondathattak, mind elmondottam az anyámnak és minden nap. Az Anyám nem hajlott; fel felkölt, megnyitotta a' kolccsal bezárt ajtót, néki rikóltotta magát a' leányra, s verte, *hogy mind azt halljam*. Nem szeretőjén, k...ján, szándéklott feleségén,

de a' valóságos gonosztévőn, egy gyujtogatón, gyilkoson sem láthat illetet iszonyodás nélkül történni, a' kinek szívet adott a' természet; mert a' gyilkost, a' gonosztévőt bünteti ugyan a' törvény, de nem örül a' büntetésnek. Kifakadtam, ismét elmondtam a' mit róla mondanak, kértem. Ah! az mind haszontalan volt.

Jun. 27-dikén egy dél után azalatt, míg én a kertben mulattam, József öcsém megjött Váradról. Azon szobában járt fel 's alá, a' melyben Asszonyám feküdt, 's felesége Ragályi Mária együtt vala az Anyámmal és a férjével. Én beléptem, köszöntem az öcsémnek 's ezt mondtam: *Örülök hogy láthatlak.* — *Én nem!* felele, az utolsó szót nagy indúlattal mondván-ki. Látván kivel van dolgom, dissimuláltam, 's az Anyám feje mellett leültem. József öcsém nekem valamely grombaságot tett, de a' melyre többé nem emlékezem. Csak arra emlékezem, hogy azt feleltem reá, hogy gromba mondásra nekem nincs feleletem. 'S ezzel felköltem, 's a' szomszéd szobában olly helylyt, a' hová az anyám az ágyából nézhetett, széket fogtam, elővettem író-szerszámomat, egyik lábomat, a' másikon által vetettem 's az alatt, míg József öcsém velem a' legirtóztatóbb dolgokat hallattatta, egy levelet írtam valamely Rézmet-szőnek olly phlegmával, olly csendességgel, melyet most magam is csudálok, mert a' levélben egy correctura sincs.

Az ő romlott lelkét, az ő pimasz karakterét, az ő feje' pusztaságát sok cselekedetből lehet ugyan ismerni; de ez a 27. d. Júniusban velem elkövetett istentelenség, egyetlen a maga nemében és csak azért is méltó a' feljegyzésre, mert példáját látni lehetetlen.

A' mint az ebédlő szobában leültem, ezen szóval kezdette grombaságait:

Boldog Isten! melly tanult ember! íme a Jénai Mineralógiai Társaság Tagjának fogadta.

Nem szóllottam rá egy hangot is. — Midőn a Jénaiak az én tudtom nélkül nekem Diplomát küldöttek 's én azt a' Nagy Gábor Ur szobájában vettem a' Debreczeni postáról, azonnal leültem, 's azt feleltem nekik vissza, hogy én a Mineralógiához annyit értek, mint az Arabiai nyelvhez; köszönöm a' megtiszteltetést, de el nem fogadom.

Nro 2. — De meg kell vallani nagy ember, derék ember! Lefestette magát, 's mennyei világosságot festetett magának a' feje felibe.

Szólljon maga a' festés helyettem. Azt nem nekem kell szégyellenem, ha rágalmazóm nem bír azzal, a' mivel kellene, és szemtelenül vádol.

Nro 3. Az Ur plenipotentiát vallott a' Várad Gyűlésen. Minek az? Asszonyám ellen akar vele kikelni az Ur? Csak tessék; majd meglátja mit nyer vele. Már egyszer, még Kassán laktunkban sequestrumot akart tenni az anyámnak. Vagy talán a' Viczay képe vagy a' maga bolond firkálásai miatt tette azt? Az igaz, gyönyörű, bölcs munkák: *Rigó Sámson!* No, megparancsolom a' fiainak, hogy nekem eruditus ne legyen.

Nem szóllottam semmit. Csuda-e az, ha ő Moliere'nek plautusi szavát nem ízleli, nem érti? — Egyedül a' Sequestrumra jegyzem meg, hogy

az nekem soha gondolatomban sem volt, 's nem emlékezem semmire, a' honnan ezt kihúzni lehetne. Hanemha onnan, hogy az Anyám 1787 táján conscribáltatta a' jöszágát, hogy a' Kamarától költsön vehessen pénzt.

Nro 4. Ördög-adta tökéletlen embere, mihelytt Váradon meghallja, hogy ott vagyok, éjjel-nappal jó ide, hogy az én itt-nem-létem alatt Asszonyámat megcsalhassa.

Nagy szó! Sokat magyaráz.

Nro 5. 'S az Ur azt ír, úgy-e, meghallván, hogy nekem sok juhom döglött el, hogy a' juhainak hason felét a' fiamnak ajándékozza? Nem, uram, nem vagyunk barátok. B . . . . . meg az Ur a' juhát!

Az Anyám és a felesége jelen volt, 's sem egyik nem csendesítette csak egy hanggal is, sem a másik. — Ajándékban nem kellett a' nyáj fele: de hírem nélkül Novemberben levágotott belőle kilenczet.

Nro 6. Soha, b . . . . . a lelkét, soha Laczi bolondabb cselekedetet nem tett, mint azt, hogy midőn forró nyavalyába esett, az ebadta, semmirekellő tökéletlen embere, azt a tanácsot adta Asszonyámnak, hogy hozasson Doctort mellé; hadd veszett volna el!

Nro 7. Itt vagyok, Uram, itt vagyok ('s ezt mondván a' székem mellé jött, megcsapta a' mellyét, 's nekem rivalkodék), nem félek, kapjon belém az Ur.

Rá meresztettem a' szememet, rettegés nélkül, csak hogy lássam, ha a' feneség hagyott-e még annyi lucidum intervallumot, hogy érezze, melly megvetéssel kell a' megőrültöt nézmem. Nem szégyenült el!

Nro 8. Elvette Asszonyámtól a' Maris után talált leveleket, 's azzal fenyegetett, hogy úgy akarjam azt az ő almáriomából elvenni, hogy megbotoz . . . . .

Becsületére csakugyan kéntelen vagyok megvallani, hogy az utolsó szót felében elharapta.

Nro 9. Az Úr azt írta Asszonyámnak, hogy velem connotáltassa, mibe került a' fogsága 's tétesse fel, hogy ha ide haza volt volna, mit fogott volna vonni. Így akara az Ur engem megcsalni; azt gondolta, hogy én fiatalember lévén, nem látom, mit akar az Ur?

Nro 10. Hadd vegye, b . . . . . a' lelke tökéletlen, semmire való, gaz embere, hadd vegye! Az egyik testvére elvette Consiliárius 's Ord. Vice Ispán Beothy Jánosnak a' leányát, a' másik el a' Consiliárius 's Ord. Vice Ispán Ragályi Józsefét: hadd vegye!

Nro. 11. De mindég szerette a' fiatal szoba leányokat!

(Itt fülánk és caustikus epe fog folyni tollamból, 's reméllem, hogy az olvasó reflexe lesz s megérti mit mondok.)

Mikor én Kazinczy József Kassán Nationalis Oskolák Inspectorá voltam, ő pedig akkor, tudniillik Kazinczy Ferencz, ott mint 14 esztendő gyermek oskolában járt, tulajdon vallása szerint, mellyet egykor Telki-Bányán tett, a' Kapiné frajczimerén vesztette el a' sz . . . . . —

— — — — —
— — — — —
— — — — —

'S azalatt, míg ő Kazinczy József Munkácson raboskodott, én

Kazinczy Ferencz, a' ki soha nem raboskodtam, a' Kazinczy István frajczimerével kedvemre utaztam, mert szépen énekelt.

A' ki ezt nem érti 's bennünket nem ismér, tudja-meg, hogy én Kazinczy Ferencz *első gyereke vagyok a születés rendében az anyámnak*, — József pedig a' születés rendében *kilenczedik*, vagy az élők között a' hetedik.

Nro 12. Nekem rivalkodott ismét, hogy csak kapjak belé, itt vagyok! tessék! nem félek!

Én ez alatt csak írtam 's bámultam istentelenségét, de egy úttal örültem is, hogy gonosz szívű bántóm úgy producálja magát mint sült bolond; és minden bizonnal ez fogta cselekedni, hogy bántásait phlegmával vehettem. Végre elvégezvén a' levélírást, felköltem, elővettem a' süveget, s kimentem a kertbe.

A' József öcsém felesége jelen vala, míg ezek folytak, és egy hanggal sem csendesítette férjét, sem hogy ezen hallatlan ocsmányságú dolog ellen való detestatióját megmutassa, ki nem ment.

Az Anyám felkölt, járt, szitkokat mondott, megnyitotta az ajtót, reá rivalkodott a' lyányra, verte, kijött, 's két ízben azt kívánta, *hogy bár elütötték volna Budán a' fejemet!*

A' mindentudó Isten tudja, hogy csak szántam a' szó miatt, de az nekem nem fájt. »*Bocsásd-meg neki, mert nem tudja mit cselekszik!*« Az anyámnak könnyű volt illy borzasztó szóra fakadni az öcsém szavait sub Nro 6. hallván, 's példáját látván, általa tüzeltetvén. Másnap reggel oda hagyám Regmeczet, 's Conscriptióra mentem.

Ugy tetszett Regmeczen, mikor velem az öcsém ezeket cselekedte, hogy a' cselekedet' ocsmánysága, melly a' bántót bolondnak declarálja, elég pótolék a' szenvedésért, mert ki haragszik azért a' számárra, hogy rug? Ugy tetszett az akkor: de a' Conscriptió alatt érzettem, hogy a' számár rugása is rugás, és hogy az is fáj. Nem alhattam soha. Lelkem szünet nélkül szenvedett. Láttam, hogy soha sem emancipálódhatom a' József öcsém tutelája alól. Így tarta ez egész Júliusban. Végre Júliusnak 25-dikén Konyáron egy estve megütött a' guta.

Megvirradván alig tudtam szóllani. Szám és szemem kifordultak helyeikből. A' Helység' Birája-e, vagy a Nótárius, az ott lakó Felcserért küldé, 's az azt javasolta, hogy repüljek Debreczenbe, mert segedelemre van szükségem. Dr. Szent Györgyi úrhoz folyamodtam.

Ez a' derék ember úgy fogadott, mint barát. Elholt látásomra, de el igyekezett rejteni előttem a veszélyt, mellyben forgottam. Hogy a' nyavalya' állapotját kitalálhassa, magánál étetett, hitvese jelenlétében süvegemet feltétette; orvosságokkal elkészített, 's végre Epictétből és Senecából merített biztatásokkal 's vigasztalásokkal sirva eleresztett.

Júl. 31-d. Baranyi József barátom és Conscriptor társam kikísért Semlyénbe, tartván attól, hogy a' szerencsétlenség meglátása az Anyámra nagy mértékben fog hatni, 's a' megindulás engem még szerencsétlenebbé teszen. Ágyban leltük az Anyámat. Szám félreömlését, szemem hibás directióját maga vette észre az anyám, 's a' mint kimentem, tudakozta, mi bajom. Hidegen fogadta a' feleletet 's nem szóllott reá semmit. Hihető

annak vette, hogy az Isten büntetőképven bocsátotta reám a' csapást, mert nem sokára azután egy nékem írt levelében azt mondotta, hogy bár egy guta a' Klári húgom száját is félre rándítaná, hogy ellene ne panaszkodhatna!

Az Isteni Oeconomia a' csapásokat áldásúl bocsátja az emberekre. A' vak ember nem tudja a' czélt, jajgat, békételenkedik, 's igazságtalansággal vádolja azt, a' kinek keze az Egészet kormányozza: a' jó ember bízik abban, a' ki őreá új próbát bocsáta, 's tudja, hogy a' csapás csak a' destinált jónak kifejtődése. — Ezt a' nagy igazságot prédikálja az én mostani szerencsétlenségem is.

Eddig, hogy magamat önnön magammal és a' világgal háládatlannak, telhetetlennek ne neveztessem, csendesen nyögtem keresztm alatt. De mostan megértek az időik. Láttam én, hogy az újabb keserítések 's bántások újabb guttaütést okozhatnak, 's elrémültem annak képzeltére, hogy akkor osztán úgy bálnak velem mint fél emberrel 's el vala végezve, hogy megházasodom.

De kit? hol? miként? — Nem tudtam elmémet senkit megnyugtatni. Sokára az a' gondolat repült végig fejemen, hogy bár csak valakit lelhetnék, a' kiből fél annyi cultura, érett lélek 's kedvesség volna, mint Sophieban ismerem. Sophie felől nem mertem álmodni. Tudtam, hogy még mindég a' francia Emigráns Gróf Etoile Maximilien után vár, kívül 1800 olta világos jegyben volt 's szülőjei eránt, kik engem 1784. olta tulajdon gyermekek gyanánt néztek, olly hűséggel voltam, hogy nekik nem magamat óhajtottam vőnek, hanem a' legragyogóbb, a' szeretetre legméltóbb Ifjat; 's a' gondolat semmi nyomot nem hagyta elmémben.

Azonban Sophienak emlékezetét elmémből elűzni akarván, annál makacsabban tapadt beléje a' gondolat. Nem remélvén semmit, feltettem magamban, hogy feljövök, 's elébb Pepivel, azután Sophieval szóllok; ha utamat kiadják, annál hamarább állapodom meg valakiben másban.

Baranyi József Úr nekem egész bizodalimat megérdemlette, de nem szólottam senkinek, nem neki is. Láttam, hogy ha ezt a' lépést úgy teendem, hogy felőle senki se tudjon előre, az leginkább el fogja hitethetni a' világgal, hogy azt a' rútgyanút, azt a' gyalázatot, azokat a' bántásokat meg nem érdemltem. Aug. 20. dika táján Baranyi Úr Váradra bément a' fixumok miatt. Tizennégy napi pihenő időnk maradván, addig Kázmért meg lehetett futni, mondam, 's megfutottam.

Hogy Regmeczen bé ne kelljen térnem, Ruszkának kerültem, hol a' húgomat Klárit, az Anyám haragja miatt, két esztendő olta meg nem látogattam. Maris már régen haza eresztetett Regmeczről 's én gondolhattam, hogy Ruszkán lesz: de az ő otléte nem csak el nem ijesztett Ruszka felé venni utamat, sőt még unszolt; — tartoztam vele becsületemnek megmutatni, hogy nincs okom sem pirulni miatta, sem kerülni a' vele — lételt. A' gyanakodóknak szabad gondolniok a' mit akarnak.

Ruszkán két egész nap mulattam, Maris, kit a' húgom 9. esztendő korában fogott szolgálatába, minden reggel bejött a' házhoz, 's csak alunni járt haza. Így módodom volt vele hosszasan elbeszélletni mind azt, a' mi rajta a' Debreczenből való kiragadtatás olta történt.

Ruszkán azt mondtam, hogy csak azért jövök Kázmérba, mert Semlyénben lenni nem akarok, és Kázmérban is két esztendő olta nem voltam. 24 d. Aug. éjtszakára Kázmérba értem.

Az vala szándékom, hogy mindeneknek előtte Pepivel szóljak. Láttam én, hogy az én házasságom, az övének gátlására lehetne, 's több hűséggel voltam a' ház eránt, mint hogy azt az én szerencsémnek feláldozni akarhassam. De Pepi nem vala a' háznál, más napra várattott. — Midőn mindég rejtegetvén Sophie előtt titkomat, azon vevém magamat észre, hogy benne vagyok a' nyilvánosságos declaratióban.

Szerencsésebb órában nem jöhettem én Kázmérba, mint éppen most. Sophie, mihelytt a' szekerről leszállék, mingyárt azzal álla előmbe, hogy meg van a' mit mindig jövendöltem; Etoile megnyervén a' szabadságot a' haza mehetésre, 's látván hogy a' Revoluzió ötet koldussá tette, egy három száz ezer livrával bíró személyt elvett, 's Páris mellett egy falút vásárlott. A' levél nyolczad nappal azelőtt érkezék. — Ő Nagysága a' Gróf kiizene általa, hogy Ő nekem sokkal inkább barátom, mint hogy velem a' közönségesen járt utat akarhassa tenni; 's a' helyett, hogy én szóljak vele, ő fog szólani velem. — A' háznál Úriszék tartatott; 's ezek a' vendégek csak 27-dik Aug. oszlottak el; ekkor veve elő a' Gróf.

Ő Nagysága azt kívánta, hogy minekelőtte gyűrűt váltanék, kérem ki az Anyám' akarátját. — Elébe terjesztettem a' Grófnak, hogy az Anyám az én jelentésemet nem veheti másképpen mint örömmel; nem csak azért, mert lépésem végre felnyitja szemét, hogy a' rettegett bolondságot elkövetni soha sem vala szándékom, hanem túl azon azért is, mert Sophiet mindég megkülömböztetve kedvellette, 's a' ház eránt szíves barátsággal viseltetett. A' vallás külömbisége idegenséget okozhatna ugyan: de hiszen a' húgom Klári pápista férjnél van, az öcsém Miklós pápista feleséget vett. De mind ezen tekinteteken kívül vagyon egy tekintet, a' melly tőlem egyenesen kívánja, hogy ezt a' lépést az Anyámnak híre nélkül tegyem. Azt, hogy én Marist venni nem akartam, nekem nem tartozik elhinni a' világ. Ha az Anyámnak hírével házasodom, azt fogják mondhatni, hogy a' gondolat az Anyámban támadott, hogy Sophiet csak az Anyám kedvéért vettem. Nem tagadhatom meg magamtól, illy mocskot után az elégtételt. Ő Nsga értette okaimat, 's megengedte a' gyűrűváltást, úgy mindazáltal, hogy egyenesen megírom, mit mond reá az Anyám, és ha csak fél szóval ellenzi is, légyen a' dolog olyan, mintha semmi sem történt volna; 's ugyan ezért a' levél felérkezéséig nem csak a' Kázmér egész környéke, de még a' cselédek is a' háznál, 's a' Plébánus, kinek Ő Nsgok szabad asztalt engedtek, semmit sem tudtak felőle.

Ruszkán harmad napig kelle várakoznom Bátyám Krainik Úrnak haza érkezéséig, a' ki Conscriptión vala; mert a' húgomtól úgy elmennem hogy néki meg ne mondjam mi esett, nem lehet, 's néki férje jelenlétében akartam elbeszéli. Az alatt Maris ismét mindég a' háznál volt. Azokat, a' kik olly felette készek igaznak nézni a' gyanút, vigyázóbbá teheti a' bohóság, a' mit itt beszéllek: — Az inasom Plezsnyszki Ferencz, a' ki nekem fogságomban is inasom volt, tudta tőlem, hogy megházasodtam. Kázmér és Ruszka közt mondtam meg neki azt, de azzal

a' parancsolattal, hogy Marisnak el ne beszélje; félvén, hogy a' lány hamarabb mondja meg a' húgomnak mint én, a' melly méltó nehezteletést támaszthatna. Leülvén az asztalhoz, a' lány ki 's be jött 's mindég nevetett az inasra. Én vettem észre a' nevetést, 's majd Marist néztem, majd az inast; tekintetem azt akará kitanulni, ha a' nevetés nem onnan jön-e, mert a' lány már tudja. A húgom megszóllala, hogy *ha Regmecziek látnák szemeim forgását, valamire magyarázhatnák.* Megvallottam, hogy azt nem cselekednék ok nélkül, azonban gyanújok még is igazságtalan volna; 's megígértem a' húgomnak, hogy a' titkot férjének hazajövelekor megfejtsem. — Francz csakugyan megsúgta Marisnak mi történt; 's az a' boldogtalan leány, a' ki arról, hogy én őtet elveszem, soha nem álmodott, de hozzám szívesen attachirozva volt, 's Sophiet annak nézte, a' ki engem szerencséssé tehet, *örvendett szerencsémén.* Azután maga vallotta meg más nap, hogy Francztól mingyárt tudta, 's azt mondotta, hogy okosabb lépést nem tehettem.

Siettem Semlyénbe, 's mihelytt Bátyám Krainik Ur haza jött, másnap reggel mingyárt mentem. Maris a' falu végén bucsúzott el tőlem; felültettem szekereembe, 's a' szomszéd faluig elvittem. Kért, hogy legyen gondom reá ezután is, 's szerezzem valamelly jó helyre. — 'S ezt a' lányt, a' ki házasságom hírének örvendett midőn meghallotta, — a' kit Váradon azzal rettentettem-el az ott maradástól, hogy ott elromolhat, *k . . . . nak* hitték, vádolták!

Ezen Ruszkán mulatásom ideje alatt beszélte el nekem Maris, mik estenek vele Semlyénben, az úton, és Regmeczen. — Egy nap Zemplény Vármegyei Doctor Meczner Pál Ur Regmeczre ment-ki Ujhelyből. Az Anyám megnyitotta a' lány ajtaját, hogy láthassa a' Doctort, 's akkor megszóllította: No k . . . ., itt a' Doctor, megvizsgáltatlak, ha leány vagy-e még? — *Szívesen Tekintetes Asszony! kész vagyok,* felele a' leány meg nem rettent képpel. 'S az anyám kiment.

Közli: DÉKÁNI KÁLMÁN.

NÉPDALOK ÉS EGYÉB VERSEK GYŰJTEMÉNYE. (1812.)

— Második és befejező közlemény. —

21.

A kassai piacon,
Répát árul egy asszony.
Noszsa Pajtás! végy tőle,
Adj nékem-is belőle.

Több változata ismeretes.

(Qu. 21. sz.)

22.

Meg halok én nem sokára,
Karátsony első napjára,
Ki terítnek hajnalára,
Galambomnak két karjára.

(Qu. 77. sz.)